

Ticari Bankalarda Tahsili Gecikmiş Alacak Sorunu: KKTC rneęi

Necmi Hoca

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne İşletme Yönetimi
Yüksek Lisans Tezi Olarak sunulmuřtur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Ocak, 2018
Gazimaęusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin İşletme Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Doç. Dr. Şule Aker
İşletme Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından İşletme Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Doç. Dr. Nesrin Özataç
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Hatije Jenkins

2. Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler

3. Yrd. Doç. Dr. Fehiman Eminer

ÖZ

Çalışmada Kuzey Kıbrıs'daki ticari bankalarının tahsili gecikmiş alacaklar sorununa yönelik panel veri analizi yöntemi kullanılarak araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma, 2008-2016 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Çalışmada bağımlı değişken olarak Tahsili gecikmiş alacaklar (TGA), bağımsız değişken olarak ise sırası ile; banka büyüklüğü, sermaye oranı, aktif karlılık, mevduat krediye dönüşüm oranı , likidite ve etkinlik oranlarıdır. Çalışmanın analiz sonuçları yorumlandığı zaman ortaya çıkan tabloda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ticari bankaların tahsili gecikmiş alacakları arttıktan sonra, aktif karlılık, sermaye yeterlilik oranı, likidite oranı, etkinlik rasyo oranında negatif yönde bir düşüş görülmektedir. Buna paralel olarak mevduatın krediye dönüşüm oranı rasyosu incelendiğinde, tahili gecikmiş alacaklar ile mevduatın krediye dönüşüm oranı arasında pozitif yönlü ve paralel bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Bulgulara göre, aktif karlılığın (ROA)' ın Kuzey Kıbrıs'taki bankaların kredi risk etkenlerini belirleme de büyük bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir, diğer bir yandan likidite oranı (LQDT), ve kredi büyümesi, Kuzey Kıbrıs bankalarının kredi riskini belirleme belirgin bir etkisi gözlemlenmemiştir. Bulgularımız temel alındığında, Kuzey Kıbrıs'taki bankaların kredi riskini önceden görebilmeleri ve kolaylıkla önüne geçebilmeleri için borç portfolyolarının iyi durumda olduğundan emin olmaları önerilmektedir. İkinci olarak ise, bankalar kredi müşterilerinin karakteristik özelliklerini ve müşterinin kredi ödeyebilme kalitesini çok iyi gözlemlemelidirler. Üçüncü olarak, bankalar borç alan kişilere, alınan borcun akıllıca kullanılması için danışmanlık hizmeti sağlayabilirler.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Kredi Riski, Tahsi Gecikmiş Alacaklar

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate commercial banks in Northern Cyprus using panel data analysis method for the problem of non-performing loans. The study covers the period between the years of 2008-2016. In this study, non-performing loans are used as the dependent variable and as the independent variables, bank size, capital ratio, asset profitability, deposit credit conversion ratio, liquidity and efficiency ratios are used respectively. When the table which emerged from the interpretation of the analysis is observed it is seen that as the non-performing loans of commercial banks in the Turkish Republic of Northern Cyprus increase, active profitability, capital adequacy ratio, liquidity ratio, and efficiency ratio decreases in a negative way. Parallel to this, when the ratio of deposits to credit conversion ratios is examined, it is observed that there is a positive and parallel relation between the non-performing loans and the credit conversion ratio of deposits. According to the results, it is seen that active profitability has a vast effect on the determination of credit risk factors in the banks of Northern Cyprus and furthermore no significant effect of liquidity ratio (LQDT), and credit growth on the determination of credit risk factors in the banks of Northern Cyprus. Based on our findings, it is recommended that banks in Northern Cyprus should be sure that their debt portfolios are in good condition so that they can predict the credit risk and easily overcome it. Secondly, the banks should very well observe the characteristics of the credit customers and the quality of the creditability of the customer. Thirdly, banks can provide consultancy service to the borrowers to advise on clever usage of the loan received.

Keywords: Banking, Credit Risks, Non-performing loans

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli katkıları, yorumları ve master sürecim boyunca hertürlüders ve sınav izin desteğinden dolayı Limasol Türk Kooperatif Bankası Muhasebe Müdürü Hatice Türkkal'a ve mesai arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

2013 yılında bir projede tanıştığım ve ileride ortak bir projede çalışmayı istediğim, benim için çok değerli tez danışmanım Sn.Doç.Dr.Nesrin Özataç'a tezimin hazırlık ve savunma aşamalarında yanımda olduğu için kendisine çok teşekkür ederim.

Master kariyerimin başında hep beraber bu yolda benimle yürüyen ve benim için yerleri çok ayrı olan değerli arkadaşlarım, Sıdika Borucu, Zehra Uzmaner ve Dilek Kemancıoğlu'na ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bu çalışmamda her türlü maddi manevi destekleri için ve her zaman yanımda olduklarını bildiğim, Annem Oya Hoca, babam Mustafa Hoca, kardeşim Hulus Hoca ve dedem Hulus Aęca'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
KISALTMALAR.....	ix
TABLO LİSTESİ.....	x
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	3
1.2 Çalışmanı Kapsamı.....	3
1.3 Tezin Yapısı.....	3
2 BANKA KREDİLERİ VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	4
2.1 Takipteki Krediler.....	9
2.1.1 Sorunlu Kredi Kavramı.....	9
2.1.2 Kredilerin Takibe Düşme Nedenleri.....	10
2.1.3 Takipteki Kredilerin Bankacılık Açısından Önemi.....	11
2.1.4 Takipteki Kredilerin Yönetimi.....	12
2.1.5 Kredi Verilmeden Önce Alınabilecek Önlemler.....	13
2.1.6 Krediler Tahsili Alacaklara Düştikten Sonra Alınacak Önlemler.....	14
3 KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	16
3.1 KKTC Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış.....	16
3.2 2001 Finansal Krizin KKTC Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	19
3.3 2008 Finansal Krizin KKTC Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	20
4 KULLANILAN YÖNTEM VE VERİ SETİ.....	22
4.1 Veri Seti.....	22

4.2 Değişkenler	22
4.2.1 Performans Ölçütleri.....	24
4.2.2 İçsel Belirleyiciler.....	24
4.2.2.1 Toplam Krediler/ Toplam Aktifler (Kredi Riski).....	24
4.2.2.2 Tahsili Gecikmiş Alacaklar Büyüme Hızı: TGA/Toplam Krediler.....	24
4.2.2.3 Kredi/Mevduat Oranı.....	25
4.2.2.4 Aktif Büyüklüğü (SIZE).....	25
4.2.2.5 Özkaynaklar /Toplam Aktifler (SYSR).....	25
4.2.2.6 Likidite Oranı.....	26
4.2.2.7 Etkinlik (Faiz Dışı Gelirlerin/ Toplam Aktiflere Oranı).....	26
4.3 Çalışmada Kullanılan Yöntem.....	26
4.4 Çalışmada Yapılan Analizler.....	27
4.4.1 Sabit Etkiler (Fixed Effect) Testi.....	27
4.4.2 Model Belileme (Model Specification).....	28
4.4.3 Korelasyon Testi.....	29
4.4.4 Regresyon Analizi.....	29
4.4.5 Değişen Varyans.....	30
4.4.6 Özilinti (Autocorrelation).....	30
4.4.7 Çoklu Doğrusal Bağlantı.....	31
5 AMPRİK BULGULAR.....	32
5.1 Korelasyon Test Sonuçları.....	32
5.2 Sabit Etkiler (Fixed Effect) Test Sonuçları.....	34
5.3 Regresyon Analizi Sonuçları.....	34
6 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	39

KAYNAKLAR.....	43
----------------	----

KISALTMALAR

ROA	Aktif Karlılık
SYSR	Sermeye Yeterlilik
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Aralık 1989 ve Ocak 2001 Dönemi KKTC'deki Bankaların Sayısal Gelişimi.....	17
Tablo 2: TMSF Bünyesine Devredilen Bankaların Listesi.....	18
Tablo 3: KKTC'de Faaliyet Gösteren Bankaların Banka Türleri ve Banka İsimleri.....	19
Tablo 4: Çalışmada Kullanılan Bankalar ve Aktif Büyüklükleri.....	27
Tablo 5: Çalışmada Kullanılan Değişkenlerden Beklenen Davranışlar.....	26
Tablo 6:Bağımsız Değişkenlerin, Bağımlı Değişkenle Olan İlişkileri.....	33
Tablo 7: Model Roa ile Yapılan Sabit Etkiler Test Sonuçları.....	34
Tablo 8: Değişkenlerin Regresyon Analizi.....	35

Bölüm 1

GİRİŞ

Bankalar ve diğer mevduat kurumları, fonları borç verenden borç alana yönlendirmeleri açısından çok iyi birer finansal araçlardır. Bankalar hanehalkı tasarruflarını, kuruluşlara, hükümete ya da bireysel borç alıcılara vermek üzere krediye çevirirler. Bu yüzden, bankalar bu alıcılara sağladıkları krediler için, borcu ya da faizi zamanında ödememe (kredi riski) riskini kabul ederler. Kredi riski, herhangi bir kredi sözleşmesindeki borcu ya da faizi zamanında ödememe riskidir. Kredi riski, borç alanların borcun ilkesini ya da faizini ödeyemediği durumlarda oluşur. Kredi riskinin borçtan elde edilen tahsilat ile ilişkisi vardır. Borçtan beklenen tahsilat ne kadar yüksek ise borçlaalakalı risk de o kadar fazladır. Bu nedenle bankalar genellikle risk duruma bağlı olarak borç üzerine daha yüksek faiz oran koyarlar.

Bir ülkenin ekonomik istikrar ve performansının en önemli etkenlerinden biri de sağlıklı bir finans sektörüdür. Ülke içerisindeki yüksek kredi riski, o ülkenin finansal sektörü üzerinde sistematik bir tehdit oluşturabilir ve bu da tüm ülke ekonomisini sıkıntıya sokabilir. Basel Bankacılık Denetim Komitesi, finans sektöründe istikrarı sağlayabilmek için, kredi riski uygulanmasının önemli olduğunu önermektedir. Bankacılık sektöründe yaşanacak olan krizin ortaya çıkmasının en belirgin özelliklerinden bir tanesi bankaların aktiflerinin yapılarında yaşanan bozulmadır. Bunun sebeplerinden bir tanesi ve en önemlisi banka varlıklarının yükümlülükleri

karşılatabilecek şekilde nakte dönüşmemesinden kaynaklanmaktadır. Buna en iyi örnek kredilerdir.

Dünyada ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde farklı nedenlerden dolayı finansal krizler ve banka krizleri olmuştur. Bu krizler, ekonomik durgunluğun gerçekleşmesine sebep olmuşlardır. Dünyadaki krizlere paralel olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 1999 yılında çıkan ekonomik kriz paralelinde bankacılık sektöründe çatlama da başlamıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde 2000 yılı başlarında yaşanan bankalar krizi paralelinde on tane özel sermayeli banka fona devredilmiş ve bankacılık lisansları iptal edilmiştir.

İçinde bulunduğumuz 2017 yılında ekonominin hızla büyümesi sonucu bankaların piyasadaki rekabetçiliği yakalamak için sürdürülebilir ürünler geliştirerek sürekli dinamik ve yenilikçi olmaları gerekmektedir. Bunun sonucunda bu şekilde sürdürülebilir olmak için ise ağır rekabet koşullarına katlanmak gerekmektedir. Sektörde sürdürülebilir kalabilmek için banka çalışanları stresli ortamlara maruz kalmaktadırlar. Bankacılık sektörü Dünya çapında en stresli ikinci sektör olarak tanımlanmıştır.

KKTC bankacılık sektöründe 2017 yılının üçüncü çeyreğine bakacak olursak, sektörde toplam 22 banka, 233 şubesi ve 3100 personel ile faaliyet göstermektedir. KKTC bankacılık sektörünün 2017 yılının üçüncü çeyreğine göre aktifleri 24.602 milyon TL olmuştur. Kuzey Kıbrıs Bankacılık sektöründeki 22 banka içinden, 2 tanesi kamu, 14 tanesi özel sermayeli ve 6 tanesi ise şube bankalarından oluşmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Kuzey Kıbrıs bankacılık sektöründeki kredi riskinin belirleyici faktörlerini incelemektir. Bu çalışma içerisinde kredi riskinin belirleyici faktörlerinden tahsili gecikmiş alacaklar incelenecektir. Çalışma içerisinde kullanılacak banka rasyo verileri, aktif karlılık(ROA), likidite, sermaye yeterlilik (SYSR), mevduatın krediye dönüşüm oranı,etkinlik (faiz dışı gelir/ aktifler) oranları kullanılarak. KKTC bankacılık sektöründeki ticari bankaların tahsili gecikmiş alacaklar sorunu ile ilgili bir çalışma yapılması amaçlanmıştır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada, Kuzey Kıbrısta bulunan 11 bankanın dokuz yıl içerisindeki (2008-2016) finansal verilerini kullanarak gerekli araştırmanın yapılması çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan 11 banka KKTC' de faaliyet gösteren yerel bankalardandır. Banka verileri KKTC Merkez Bankası çalışanlarından ve KKTC Merkez bankası internet sitesinden alınmıştır. Oranlar Microsoft Office excel programı kullanılarak hesaplanmış ve veriler ise E-view ile panel veri regresyon analizi ise analiz edilmiştir.

1.3 Tezin Yapısı

Bu çalışmanın geriye kalan kısımları, ikinci bölüm banka kredileri ve literatür taraması, üçüncü bölüm Kuzey Kıbrıs Bankacılık sektörüne genel bir bakış, dördüncü bölüm çalışmada kullanılan yöntem ve veri seti , beşinci bölüm analizler ve bulgular, altıncı bölüm ise sonuç ve öneriler şeklinde olacaktır.

Bölüm 2

BANKA KREDİLERİ VE İLGİLİ LİTERATÜR

Çalışmanın ikinci bölümünde dünya çapında araştırma yapan araştırmacıların kredi riski üzerine yaptığı çalışmalar, ve sorunlu kredilerin takibe düşme nedenleri ve takip sonrası yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Dünya çapında kredi riski üzerine yapılan araştırmalarda bir çok ülkenin kredi risklerini etkileyen faktörlerin mikroekonomik ve makroekonomik olmak üzere iki ana başlık altında toplandığını saptamıştır; bu araştırmaların bir çoğu mikroekonomik değişkenler üzerinde durmaktadır.

Ganic (2014) yaptığı çalışmada, Bosna Hersek ticari bankalarındaki fon büyüklüğü portföyündeki gelir getirmeyen kredilerin (ödenmeyen kredi) belirlenmesinde bankaya özel niteliklerin etkisini araştırmıştır. Ganic çalışmasında on yedi bankanın 11 yıllık (2002-2012) bilgilerinden yararlanmıştır. Bilgi sunumu ve analizinde panel regresyon modelini kullanmıştır. Çalışması sonucunda aşağıda verilenler arasında belirgin bir ilişki olduğunu bulmuştur: Kârlılık, mevduat oranı, kredi büyümesi, verimsizlik ve kredi riski piyasa gücü. Diğer bir yandan, mevduatın krediye dönüşüm oranı, borç ödeme gücü, karlılık, ters oran ve ödeme gücünün ise kredi riskini belirlemede statistik olarak etkin olmadığını bulmuştur.

Manab, Theng ve MD-Rus (2015) yaptıkları çalışmalarda, Malezyadaki iyi durumda ve kötü durumda olan şirketlerin kredi riskinin belirleyici faktörlerini

araştırmışlardır. Ayrıca, kredi risk tahminlerinde kar yönetiminin etkilerini de incelemişlerdir.

Çalışmaları sonucunda, likidite oranının, kazanç yönetimi modeline uyarlanmadan önce kredi riskinin belirlenmesinde önemli etkiye sahip olduğunu bulgulamışlardır. Elde ettikleri bir başka bulgu ise, verimlilik oranının ayarlanmamış modelde önemli bir etkiye sahip olduğu diğer bir yandan karlılık oranının ise ayarlanmış model üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğudur. Son olarak ise ayarlanmış modelin ayarlanmış modele kıyasla, Malezyadaki iyi durumda olan ve kötü durumda olan şirketlerin kredi riskinin belirlemede daha iyi olduğunu bulgulamışlardır.

Andriani ve Wiryono(2015), yaptıkları çalışmada; bankacılık sektöründe kredi riskine gerekli önemin verilmemesi durumunda ülkenin ekonomik durumunun zarar göreceğini öne sürmüştürler. Çalışmalarında bu teorinin Endonezya üzerinde uygulanıp uygulanamayacağını denemişlerdir. Banka mülkiyeti ve diğer değişkenlerinin, Endonezya bankacılık sektöründeki kredi riskinin üzerindeki etkilerini inceledikten sonra değişkenler ve kredi arasında önemli bir ilişki olduğunu bulgulamışlardır.

Abdus (2012) yaptığı çalışmada Amerika'daki banka batışı üzerinde, banka kredi riski belirleyici faktörlerinden hangisinin etkisinin en fazla olduğunu araştırmıştır. Bulguları, beş belirleyici faktör arasından; Kredi Kayıp Karşılığı, mevcut kredilere verilen kredileri ve mevcut olmayan kredilere verilen kredi zararı karşılıklarını banka batışlarını öngörmek açısından önemli olduğunu ve cari zararın, cari olmayan zarara ve net gider kaydının zararının bankanın batışını öngermeye önemli olmadığını

göstermiştir. Elde edilen sonuçlar, bu faktörlerin, toplam gözlemlerin %76.8'ini doğru öngördüğünü göstermiştir.

Yıldrak ve Suer (2013) tarafından yürütülen ve Türkiye'deki imalat şirketlerinin kredi riskinin nitel belirleyici faktörlerini inceleyen çalışmada, Türk imalat şirketlerinde kredi temerrüt riskinin en önemli belirleyicilerinin; karlılık, takipteki kredilerin hacmi, teminat seviyesi ve teminatlar ve kısa vadeli finansal temayül olduğu gözlemlenmiştir. 1772 Türk imalat firması için çok değişkenli regresyon kullanılmışlar ve nitel değişkenlerin kredi temerrüt riskini öngörmede önemli rol oynadığını bulmuşlardır. Bazı araştırmalar mikroekonomik değişkenlerin ve makroekonomik değişkenlerin tek bir modül içinde ele alınması ile kredi risk modelinin daha etkin olacağını önermişlerdir.

Zrbi ve Boujelbene (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada, çeşitli faktörlerin (bilgi ve iletişim teknolojisi, düzenlemelerin azaltılması, uluslararasılaşma, küreselleşme gibi), banka sektöründe yaşanan yapısal değişiklikler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada 1995-2008 yılları arasındaki 10 Tunus bankası örnekleri kullanılmıştır. Bulgular sonucunda Tunus banka sektörü kredi riskini etkileyen temel faktörler şunlardır; mülkiyet yapısı, karlılık, sermaye ve makroekonomik belirteçlerin öngörülmesi yönetimi.

Das ve Gosh (2007) tarafından hazırlanan bir çalışmada bankaların müşterilerine yaptıkları yüksek oranlı kredi genişletmesi, borç alanların fazla olmasının onları gözlemlene bedelini de yükselteceğinden bankanın zayıf kredi konumunda olmasına yol açacaktır. Çalışmada Hint devlet bankasının 1994-2005 yılları arasındaki kredi

risk etkenleri incelenmiştir. Deneysel sonuçlar; gerçek kredi büyümesi, bankanın boyutu GPD'nin, Hint devlet bankalarının problemlili kredi seviyesini belirlemede önemli rol oynadığı bulgulanmıştır.

Gezu'nun (2014) çalışmasında da görüldüğü üzere, banka karlılığı, kredi faiz oranı ve sermaye yeterlilik oranının Etiyopyadaki sorunlu krediler ile negatif bir ilişkisi vardır. Diğer bir yandan, fiilen ödenen vergi oranının ve aktif karlılığın (ROA) Etiyopyadaki sorunlu krediler ile pozitif bir ilişkisi vardır. Bu çalışma Etiyopyadaki sorunlu kredilerinin üzerinde banka değişkenlerinin ve makroekonomik etkenlerin etkisini ölçmek için gerçekleştirilmiştir. Çalışma içerisinde 8 üst düzey ticaret bankasının 11 yıllık verileri kullanılmıştır.

Ekanayake ve Azeez (2015), Srilankadaki 9 bankanın 1999-2012 yılları arasındaki verilerini kullanarak Srilankadaki kredi riski etkenlerini üzerine çalışmışlardır. Sorunlu kredi (non-performing loan) kredi riski için temsilen kullanmışlardır. Sonuç olarak Srilanka bankalarındaki sorunlu kredilerin seviyesi ile bankanın verimsizliği ve kredi büyümesi arasında ilişki bulgulamışlardır.

Diaconasi (2010) gerçekleştirdiği çalışmasında krize bağlı olarak etkenlerin değişip değişmediğini gözlemlemek için küresel kriz sonrası bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki kredi riskinin makroekonomik etlerini incelemiştir. Çalışmada bir çok ülkenin kredi riskini yönetmek için yeni yollara başvurduğu gözlemlenmiştir. Bankacılık sektöründeki değişime bağlı olarak GPD büyüme oranının ve işsizlik oranının, bu ülkelerdeki kredi risk oranının belirlenmesi üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Altay ve Olkan (2015) gerçekleştirdikleri çalışmalarında 2009-2013 yıllarında KKTC’de faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarını incelemişlerdir. Yaptıkları bu araştırmalarda, verimlilik, aktif yapısı ve kalitesi, sermaye yeterlilik rasyosu, kaldıraç oranı, döviz pozisyonu, likidite, karlılık ve büyüme oranları rasyolarını kapsayan dokuz banka ile çalışmışlardır. Bu çalışmada metodoloji oran ve trend analizini yapmışlardır. Bu çalışma seçilen dokuz bankanın performansını aktif büyüklüklerine göre incelemişlerdir. Bunun yanında çalışmalarında ise KKTC deki şube ve yerel banka kıyaslamasında yapılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda ise büyük ölçekli bankalar en iyi performansa sahip oldukları gözlenlenmiş ve şube ve yerel banka karşılaştırmalarında ise şube bankaların performansının yerel bankalara göre 2009 ve 2013 dönemleri arasında daha iyi olduğun sonucuna varmışlardır.

Şafaklı (2005) çalışmasında, Kuzey Kıbrıs’ bankacılık sektörü için çok önem taşıyan kredi riskini incelemiştir. 1999 bankalar krizinin temel sebeplerinden birinin ve en belirleyicisini kredi riski olduğu gözlemlenmektedir. Temelde krizin başlangıç noktasına kadarkredi riski istikrarlı bir artışlar yaşanmıştır. Krizin ardından bankacılık bankacılık sektöründe bir toparlanma ve buna paralel idari, hukuki ve mali tedbirler alınarak risklerin düşürülmesi hedeflenmiştir. Bu tedbirlere paralel kredi riski oranlarının belirlendiğini ve tahsili gecikmiş alacaklar için önceden ayrılmayan karşılıkların tekrardan düzenlenerek denetiminin yapıldığını belirtmiştir. Bununla birlikte, bankaların finansal yapılarını güçlendirilmesi gerekliliği ile ilgili özellikle emniyet sibobu olarak sermaye yeterlilik rasyosunun burada çok önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, gerekiteknolojik, idari, teknik yapı ile nitelikli personeline yetiştirilerek bankacılık sektörünün Basel II çerçevesine uygun olarak hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Sulaiman (2016) çalışmasında Kuzey Kıbrıs'taki kredi risk faktörünü gelişen bir ekonomi olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Sulaiman çalışmasında özkaynak karlılığının (ROE), likidite oranı (LQDT), Pazar gücü ve kredi büyümesinin Kuzey Kıbrıs bankalarının kredi riski üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan yedi bankanın 2005-2014 yılları arasındaki on yıllık finansal raporları (ikincil) kullanılmıştır. Veriler E-view ile panel veri regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre, özkaynak karlılığı (ROE) ve döviz kurunun (EXR) Kuzey Kıbrıs'taki bankaların kredi risk etkenlerini belirleme de büyük bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir, diğer bir yandan likidite oranı (LQDT), Pazar gücü ve kredi büyümesi, Kuzey Kıbrıs bankalarının kredi riskini belirleme belirgin bir etkisi gözlemlenmemiştir. Özellikle özkaynak karlılığının (ROE) Kuzey Kıbrıs'taki bankaların kredi riskini belirlemede olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.1 Takipteki Krediler

2.1.1 Sorunlu Kredi Kavramı

Kredi kavramı denildiği zaman aklımıza ilk gelen kelime "Banka" kelimesidir. Black ve Diğerleri (2009) kredi kavramını şu şekilde özetlemektedir; Bankaların fon talebine ihtiyaç duyan tüzel veya özel kişilere, belirli bir maliyet karşılığında ve belirlenen süre zarfında ödemek koşulu ile verdiği borç miktarına kredi denir. Banka tarafından bir kredi verildiği zaman; krediyi alanlar bu krediyi düzenli bir şekilde bankaya ödeyebilir, eğer bu kredinin hepsi veya bir kısmının bankaya ödenmemesi durumunda, banka bu krediyi yeniden revize ederek müşteriye tekrardan kredisini ödeme kolaylığı sağlar. Bunlara paralel müşteri krediyi ödemekte güçlük çekiyor ise, bu durumda ilgili kredi takipteki kredilerde izlenir.

Budogrultuda bankalar müsterilerin risklerini üç ayrı süreci izleyerek takip etmeleri gerekmektedir.

- **Aşama 1: Erken Uyarı;** Kredinin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilecek tüm içsel ve dışsal sorunlar müşterilerin sicillerine kaydedilmesi gerekmektedir.
- **Aşama 2: Ön idari;** Müşteri tarafından kredinin geri ödemesinin gecikmeye girdiği günden itibarenki süreçtir.Bu aşamada müşteri ile temasa gecip karşılıklı görüşerek kredinin ödemesi sağlanır. Ön idari aşamada, banka müşteri ile anlaşarak krediyi tekrardan yapılandırabilir ve müşterinin ödeme yapabileceği bir ödeme planı oluşturulur.
- **Aşama 3: Yasal Takip,** Bu aşama, ilgili kredi hesabına 90 gün ve üzerinde bir tahsilat gerçekleşmediği durumdaki kredileri içerir. Yasal takip aşamasında krediler için yasal mevzuat ne gerekiyorsa ona başvurularak kredi tahsil edilmeye çalışılır.

2.1.2 Kredilerin Takibe Düşmelerinin Nedenleri

Ataçoglu,(2006)' na göre kredilerin takibe düşmesinin birden farklı nedenleri vardır. Bunlardan en önemlisi ve en temeli krediyi kullanacak olan kişinin krediyi ödeme gücünde bir azalma olmasıdır. Bu da kişinin gelirlerinde olan bir düşüşten kaynaklıdır. Kriz dönemlerinde ekonominin darlması ve küçülmesi paralelinde, kredi arz ve talep'ler azalırken, mevzu canlı kredilerinde geri ödemesinde bir takım sorunlar oluşmaktadır. Bunun yanında işletmelerin kontrolsüz bir şekilde yüksek risk iştahı ile hızlı büyümesi, operasyonel ve yönetsel başarısızlıklardan kaynaklı nedenlerden dolayı da kredilerde ödeme güçlükleri yaşanmaktadır. Bunun yanında, bankaların krediyi tahsil edememe problemlerinden kaynaklı yönetsel sorunlar da, kredilerin sorunlu hale gelmesine ve takip gerektirmesine neden olabilmektedirler.

Ekren (2002) yaptığı araştırmada, ekonomideki daralmalardan kaynaklı işsizlik problemini, tahsili gecikmiş alacakları ilişkilendirildiğinde oluşan tablonun politik acıdan iyice değeriendirilmesi gerektiğini belirmişti. Bankacılık sektörünün uzun yıllardır bu şekilde yapısal olarak zayıflığına deyinerek, temel problemin ekonomik değil, politik sorunlardan kaynaklı olduğu vurgulamıştır. Takipteki kredilerin oranının yükseldiğı zaman, bunun hem ekonomik hem de politik sorunlar olduğu kadar kadar düzenleme gözetim eksikliğinde burda çok önemli etkisinin olduğunu vurgulamaktadır (French-Davis, 2001). Burada banka açısından önemli olan sorunların ve problemlerin kaynaklarının zamanında ve doğru biçimde tepbit edilerek yasa ve mevzuata da uyarak doğru bir şekilde gereğinin yapılması gerekmektedir.

2.1.3 Takipteki Kredilerin Bankacılık Açısından Önemi

Ekonomik büyümenin ve rahat bir şekilde yaşamının sağlanmasında kredilerin payı oldukça büyüktür. İşletmeler veya kurumlar faaliyetlerini sürdürebilmeleri, büyüebilmeleri ve teknolojiye ayak uydurabilmeleri için ve ihtiyaç duydukları fonları bankalardan karşılamaları gerekmektedir. Bankalar ise müşterilerinden topladıkları fonları, fon ihtiyacı olanlara yönlendirirken karlılık amacı güdmektedirler. Kredi bankanın karlılığını yükseltmede önemli bir etkiye sahip olmasına paralel yüksek bir riske sahiptir. Bu bağlamda bankalar kredi kullandırırken oluşabilecek tüm zararları en düşük seviyede tutmaları gerekmektedir. Sayım (2006) kredi sürecini, müşteri ile ilk andan itibaren karşılıklı olan süreçten, kredinin alınması ve alındıktan sonraki kredi ödemelerinden kredinin bitiş sürecine kadar olan süreçleri kapsadığını vurgulamıştır. Sayım (2006)'a göre kredinin geri ödenmemesi durumunda etkilenen bankaların da diğer bankaları etkileyebileceklerini buna ilaveten sorunlu kredi portföylerindeki artış paralelinde bankaların faizleri arttırması ile kredi alabilme koşullarının zorlaşmasınasebep

olacağını belirtmişti ve bunun sonucunda da tüm bankacılık sektörünün etkilenebileceğine sebep olabilmektedir.

Krediler ile müşterilerin birikimleri; ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmeleri için fon ihtiyacı olanlara sunulur. Bu bağlamda fon talep edenler ekonomik faaliyetlerinin sürdürülebilir olması ve faaliyetlerine devam etmesi sağlanır. Fakat bu durum karşısında fon fazlası olan tasarruf sahiplerinin haklarında göz önünde bulundurulmalı ve korunmalıdır. Bu bağlamda tasarruf mevduat sigortası 2001 bankalar krizi sonrası uygulanmış ve tasarruf sahiplerinin birikimleri devlet güvencesine alınmıştır.

2.1.4 Takipteki Kredilerin Yönetimi

Mavili (2008) yılında yaptığı çalışmasında sorunlu kredilerin tahsilâtının sağlanmasında öncelikli yapılması gerekenin kredinin tahsili gecikmiş alacaklar olmadan önceki hale gelme nedeninin doğru şekilde tespit edilmesini gerektiğini, şirketlerin faaliyetleri veya tutumlarının banka olan ilişkilerinin gidişatına paralel sorunlu kredilerin ortaya çıkış nedenlerine yol açacağını düşünmektedir. İşipek (2005) Finansal piyasalarda da belirsizlik durumlarını kötü olduğunu ve bu durumun ölçülebilir ve yönetilebilir olmadığını vurgulayarak ancak risklerin yönetilebilir ve ölçülebilir olduğunu belirtmiştir.

Çelik ve Ekici (2002)'ye göre bankalar ilk etapta kredi değerlendirme aşamalarından, krediyi tahsil etme kadar birçok sorunlarla ve kredi riski ile karşı karşıyadır. Kredi verme sürecinin başında ilk aşamaolumlu gerçekleşebile, bu kredinin gelecekte olağanüstü bir durum karşısınaödenmemesi kredi için risk olabileceğidir. Burada önemli olan meydana gelen riskleri iyi düzey yönetebilmek ve oluşabilecek olumsuz durumlara (zarar) karşı her zaman temkinli olabilmek olduğuna değinmişlerdir.

2.1.5 Kredi Verilmeden Önce Alınabilecek Önlemler

Mavili (2008)' e göre risk düzeylerini en az seviyeye indirebilmek için müşterinin kredi ödeme gücü ve kredinin doğruluğunun çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bir kredi değerlendirilmesi yapılırken iki unsur üzerinde durulması gerektiğini, bunların bir tanesinin, müşterinin kredi ödeme gücü olduğunu ve kullanılacak olan kredinin gelir yaratacak yatırımlara yönlendirmekve bunun sonucunda iserisk yüksek risk ve düşük aktif kalitesi oluşacaktır. Bir diğeri ise müşteri kredibilitesinine bakıp müşteriye verilecek kredinin gelir getirecek yatırım unsurlarını sınırlı tutmaktır. Bu sayede yatırım ve risk oranı düşük , aktif kalitesi ise yüksek olacaktır. Mavili (2008) risk ögesi ile karlılık arasında aynı yönlü bir ilişki olduğunu, riskin ve karlığın doğru orantıda hareket ettiğini vurgulamıştır. Mirza (2006) kredilendirme süreçleri için detaylı bir inceleme ve çalışma yapılması gerektiğini ve bu çalışmanın müşteriye mağdur etmeyecek bir süre içinde yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bankaların kredileri için kullanılan fonların ne kadarının kredilere ait olduğunu bilmesi ve saptaması gerekmekte ve her banka kendine göre stratejik kredipolitikaları oluşturulmalıdırlar.

İlketapta kredi verilirken müşterininkrediyi hangi amaç için kullanacağı ve müşterilerin ihtiyacına yönelik en uygun hangi kredi ürünü olduğu takip edilmelidir. Kredintahsilatının kontrolünün gözden kaçmasındaki temel etken oluşturmaktadır. Bankalar tarafında kredi dosyaslarının hazırlanması dönemlerinde müşteriden alması gereken tüm evrakları eksiksiz ve tam bit şekilde alınmalı ve müşteriden eksik bir evrak alması durumunda ise müşteri ile irtibata geçilmelidir. Bilgiler ve evraklar alındıktan sonra sıra kredi için alınacak teminata gelir. Alınacak olan teminaların nakde dönüşüm hızları çok önemlidir. Bazı teminatların nakde dönüşümleri çok

zaman uzun alabilmektedir. O yüzden bankalar hızlı bir şekilde nakde dönüşebilen teminatlar seçilmelidir.

2.1.6 Krediler Tahsili Alacaklara Düşükten Sonra Alınacak Önlemler

Mavili (2008) kredilerin sorunlu duruma dönüşükten sonra alınabilecek tedbirler için öncelikle kredileri geniş bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Kredi sahibinin tüm riskleri, kredi dosyası ve piyasadaki başka olan kredi borçları detaylı bir şekilde incelenmelidir. Kredinin sorunlu hale düşükten sonraki dönemlerde ise kredi sahibinin dürüs ve güvenilir olması kredinin canlı konuma gelmesi için çok önemlidir. Sorunlu kredi müşterisinin bankanın tarafından uygulayacağı çözüm veya yapılandırmaya uygulayacağı ve buna istekli olması çok önemli bir adımdır. Taraflar arasında mutlaka anlaşılabilirlik ve güven olması şarttır. Güven duyulmayan durumlarda ise tek çare için bankanın yapmış olduğu kredi politikalarına karşı anlayışsız olan sorunlu kredi müşterisinin teminatların nakite dönüştürülmesi ve gerekli hukuki önlemlerin alınmasıdır.

Mavili (2008)' e göre kredi için teminat olarak alınan taşınır veya taşınmaz bir malın nakite çevirilmesi aşamasında banka risklerle karşı karşıya gelebilir çünkü alınan teminstin piyasa değeri müşterinin problem yaşaması ile birlikte düşebilmektedir. Bu teminatın, bankanın kredi verirken uyguladığı kredi kaynaklı riski karşılaması çok önemlidir. Alınan teminat, hukuksal koşullar paralelinde bankanın sahipliliğine geçirilmesi ve teminatın satılması ile elde edilecek miktar sorunlu kredinin ödenmesini sağlanması banka için pozitif ve istenilen bir durumdur. Bankalar kredileri için müşterilerinden teminat aldıkları zaman her türlü hukuki işlemi ve bu süreçler için istenilen her türlü evrak ve belgeleri eksiksiz olarak kredi dosyalarına

yerleştirmiş olmaları gerekmektedir. O yüzden düzenli olmayan kredi dosyaları hukuki süreçlerde zorluklar çıkabilir.

Bölüm 3

KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ

3.1 KKTC Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren tüm bankalar,23 Kasım 2001 tarihte 122 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan 39/2001 sayılı Bankalar kurulu yasası altında işlemleriniyürütmektedirler. Kuzey Kıbns Türk Cumhuriyetinde 1999 yılının başlarında ekonomik ve finansal kriz sonucunda finans sektöründe problemler olmaya başlanmıştı.

Kriz sonrası finansal yapısı zayıf olan bankalar gereki mükellefiyetlerini ve mevzuatları yerine getiremeyerek mali portföylerinde olumsuz yönde bir bozulmalar gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde ilk önce beş banka Bakanlar Kurulu Kararına istinaden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredimiş ve devredilen bu bankaların tasfiye süreçleri başlamıştır. 2001 krizinde KKTC bankalarındaki mevduat ve yabancı kaynaklarda olumsuz yönde etkilenmiş ve ülke halkının yerel bankalara olan güveninin bozulmasına neden olmuştur.

1990 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde faaliyette olan bankaların sayısı 13 iken, 2001 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 37' ye çıkmıştır. KKTC'deki kriz döneminde 37 bankanın 12 tanesinin aktif yapılarındaki güçsüzlükler ve

olumsuzluklar paralelinde mali portföylerinde zayıflamalar neticesince kapatılmışlardır.

Tablo 1: Aralık 1989 ve Ocak 2001 Dönemi KKTC'deki Bankaların Sayısal Gelişimi

Dönem	Banka Sayısı
Aralık 1990	13
Eylül 1990	13
Şubat 1992	14
Mayıs 1992	14
Mayıs 1993	20
Haziran 1996	25
Mayıs 1997	27
Temmuz 1998	34
Temmuz 1999	37
Eylül 2000	39
Ocak 2001	37

Kaynak: Merkez Bankası 2001 Bülten

2000 yılı başlarında KKTC de yaşanan bankacılık krizi sonrası 10 tane özel sermayeli banka TMSF' ye devredilmiş bankacılık lisansları iptal edilmiştir. Tasfiye durumundaki bankaların beş tanesi 2000, 4 tanesi 2001 ve 1 tanesi 2002 yılında TMSF'ye devredilmiştir. 2000 yılında TMSF'ye devredilen bankaların tasfiye süreci halen daha devam sürdürülmektedir.

İçinde bulunduğumuz 2017 yılında ekonominin hızla büyümesi sonucu bankaların piyasadaki rekabetçiliği yakalamak için sürdürülebilir ürünler geliştirerek sürekli dinamik ve yenilikçi olmaları gerekmektedir. Bunun sonucunda bu şekilde sürdürülebilir olmak için ise ağır rekabet koşullarına katlanmak gerekmektedir. Sektörde sürdürülebilir kalabilmek için banka çalışanları stresli ortamlara maruz kalmaktadırlar. Bankacılık sektörü Dünya çapında en stresli ikinci sektör olarak tanımlanmıştır. Çünkü müşteri odaklı ve müşteri isteklerine göre pozisyon alan bankalar müşteri isteklerini ve memnuniyetini ön plana çıkarmalıdır. Rekabet

ortamının arttığı bankacılık sektörü eskisi gibi müşterinin bankaya gelmesini ne dayalı olarak faaliyet göstermektedir. Yeni nesil bankacılık sektörü artık agresif pazarlamaya dönmüştür. Banka personelleri sürekli ürünlerini pazarlama ve müşterilere satış yapmak için birbirleri ile rekabet etmektedirler.

Tablo2: TMSF Bünyesine Devredilen Bankaların Listesi

Bankalar	Fona Devir Tarihi	Karar Mercii	Mevcut Durum
K.Yurtbank Ltd	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	05.01.2001'de tasfiye sürecinde girmiştir.
K.Finansbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	05.01.2001'de tasfiye sürecinde girmiştir.
Everestbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	05.01.2001'de tasfiye sürecinde girmiştir.
K.Hürbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	29.01.2001'de tasfiye sürecinde girmiştir.
K.Kredi Bankası Ltd.	09.10.2000	Bakanlar Kurulu	25.06.2001'de tasfiye sürecinde girmiştir.
Asya Bank Ltd.	21.12.2001	Bakanlar Kurulu	Fon Bünyesinde
Yasa Bank Ltd.	21.12.2001	Merkez Bankası YK.	Fon Bünyesinde
K.Ticaret Bankası Ltd.	21.12.2001	Merkez Bankası YK.	Fon Bünyesinde
Tilmo Bank Ltd.	21.12.2001	Merkez Bankası YK.	Fon Bünyesinde
K.Endüstri Bankası Ltd.	31.03.2002	Merkez Bankası YK.	Fon Bünyesinde

Merkez Bankası 2017 yılı verilerine göre, sektör krediye plase ettiği kaynak tutarı kademeli olark düşürürken, likit aktiflerde yaklaşık olarak aynı miktarda artış yönünde hareket etmiştir. 2016 yılı üçüncü çeyreğinde sektörün toplam aktiflerinin yüzde 23'ü likit aktiflerden oluşurken, 2017 yılı üçüncü çeyreğinde bu oran yüzde 28'e yükselmiştir. Sektörün sermaye yeterliliğini gösteren Sermaye yeterlilik standart rasyosu üç aylık dönemde 0,23 puan yükselmiştir ve yasal sınırın oldukça üzerinde, yüzde 18,27 ye yükselmiştir.

Tablo 3: KKTC’de Faaliyet Gösteren Bankaların Türleri İsimleri (2017)

BANKA ADI	BANKA TÜRÜ
KKTC MERKEZ BANKASI	Merkez Bankası
T.C.ZİRAAT BANKASI A.Ş	Şube Bankası
T.HALK BANKASI A.Ş	Şube Bankası
TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş	Şube Bankası
HSBC BANK A.Ş	Şube Bankası
T.GARANTİ BANKASI A.Ş	Şube Bankası
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş	Şube Bankası
KKTC KALKINMA BANKASI	Kalkınma ve Yatırım Bankası
K.VAKIFLAR BANKASI	Kamu Mevduat Bankası
K.T.KOOP MERKEZ BANKASI LTD.	Özel Sermayeli Banka
TÜRK BANKASI LTD.	Özel Sermayeli Banka
LİMASOL TÜRK KOOPERATİF BANKASI LTD.	Özel Sermayeli Banka
ASBANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
K.İKTİSAT BANKASI LTD.	Özel Sermayeli Banka
NOVA BANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
CREDİTWEST BANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
YAKINDOĞU BANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
ŞEKER BANK KIBRIS LTD.	Özel Sermayeli Banka
AKFİNANS BANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
KIBRIS KAPİTAL BANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
UNİVERSAL BANK LTD.	Özel Sermayeli Banka
VİYA BANK LTD	Özel Sermayeli Banka
ALBANK LTD	Özel Sermayeli Banka
KIBRIS FAİSAL İSLAM BANKASI LTD.	Özel Sermayeli Banka

3.2 2001 Finansal Krizin KKTC Bankacılık Sektörüne Etkileri

Bektaş’a göre (2003) KKTC banka krizlerinin temel nedenlerinden birtanesinin ekonomide liberalleşme döneminden sonra bankacılık sektöründeki sürdürülebilir bir yapının bozulmana paralel bir şekilde yönetimin siyasi otoriteye bağlanması ve yapılması gereken gerekli yasal düzenleme ve mevzuatların yapılmamış olması ile teknik ve idari yönden bir denetim ve gözetimin sağlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Bankaları krizinin çıkış sebeplerine paralel olarak ise, bankaların sermaye yapılarındaki bozukluk, aktif kalitesi yönetimi ve kolayca banka kurulmasına göz yumulmuş olunması ile kooperatif bankalarının bankacılık sektöründe haksız rekabet yaratmalarına engel olunmamış olması sebebi ile Merkez Bankalarını en önemli görevlerinden birtanesi olan “son başvurulacak merci” özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. Tüm bu olumsuz tutumlara ilaveten bankalar vermiş oldukları krediler sonucunda Türkiyedeki krizin hemen ardından yapıları zayıflayarak çöküşe doğru geçmişlerdir.

Banka krizi çıktığı dönemlerde mevduat sahipleri bankalara koşarak, paralarını almak istemeleri paniği sonucunda, aktif yapısı biraz olsun sağlam olan bankalar ise, likidite yüzünden mudilerini ödeyemediklerinden dolayı iflas etmişlerdir.

3.3 2008 Finansal Krizin KKTC Bankacılık Sektörüne Etkileri

Son on yıldır Amerika Birleşik Devletleri ve gelişen diğer ülkelerin finansal piyasalarında oluşan teknolojik yenilikler ve serbestleşme çabalarından dolayı sermayenin daha çok insana ulaşılmasına neden olmuştur. 2008 küresel krizi daha çok piyasasında yaşanan olumsuzluklardan kaynaklı ortaya çıkmıştır.

Bu süreçte Amerika Birleşik Devletlerindeki konut sektörü, yaygın olarak kullandığı “Mortgage” sistemine yapılan yenilik ve düzenleme sayesinde her kesimden insanın kolaylıkla ev sahibi olabileceğini amaçlamıştı. Yapılan bu yenilikle ülkedeki kredi potansiyelinde bir patlama olmuştur. Bunun nedenlerinden en önemlisi ise ABD ekonomisinin konut sektöründeki gelişmelere duyarlı olması ve konut sektörünün ABD’de uzun bir süredir hem tasarruf aracı, hem de ekonomik gelişmenin ve ilerlemenin lokomotifi olma görevini sağlamış olmasından kaynaklıdır.

ABD’de mortgage kredileri ilk olarak risksiz ve ödeme güçlüğü çekmeyen müşterilere verilirken zamanla konut sektöründeki karlılığın artması ile birlikte, mortgage kredileri daha çok riskli ve düşük gelirli müşterilere de verilmesine sebep olmuştur. Bunun sonucundan ise ortaya büyük bir kriz balonu oluşmuş ve belli bir süre zarfından sonra düşük gelirli kredi sahipleri borçlarını ödemedede zorlanmaya başlaması krizi doğuran en büyük etkenlerdendir. Bu zarar finansal kurumları ve yatırımcıları dabüyük sekteye ve zarara uğratmıştır ve kriz globalleşerek Dünya çapında meydana gelmiş ve büyük ülkeler de bu krizden etkilenmişlerdir. Amerika’da oluşan bu kriz, birçok ülkenin piyasalarını etkisi altına almıştır. Fakat Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi bu global krizden etkilenmemiştir.

Bölüm 4

KULLANILAN YÖNTEM VE VERİ SETİ

4.1 Veri Seti

Araştırmamızın temel verisi olan bankalarla ilgili verilere, Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti Merkez Bankası web sitelerinden ulaşılmıştır. İlgili yılları kapsayan raporlar, Kar /Zarar tablosu ve bilançolardan alınarak rasyolar hesaplanmıştır. Çalışma, 2008-2016 yılları arasında KKTC’de faaliyet gösteren 11 yerel özel bankayı kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan 11 yerel banka aşağıda Tablo 4 de gösterilmiştir.

Tablo 4: Çalışmada Kullanılan Bankalar ve Aktif Büyüklükleri (2016 Yılına Göre)

BANKA ADI	AKTİF BÜYÜKLÜK (TL)
TÜRK BANKASI LİMİTED	1.010.251,00
LİMASOL TÜRK KOOPERATİF BANKASI LTD	881.676,00
ASBANK LTD.	644.024,00
KIBRIS İKTİSAT BANKASI LTD.	1.558.032,00
CREDITWEST BANK LTD.	2.040.687,00
YAKIN DOĞU BANK LİMİTED	901.388,00
ŞEKER BANK KIBRIS LTD	230.623,00
AKFİNANS BANK LTD	146.432,00
UNİVERSAL BANK LTD	427.618,00
VİYA BANK LTD.	127.263,00
KIBRIS FAİSAL İSLAM BANKASI LTD	64.515,00

4.2 Değişkenler

Bu çalışmada, bankaların performans ve banka içi içsel göstergeler ; likidite,

sermaye yeterlilik oranı, tahsili gecikmiş alacakların büyüme oranı, mevduatın krediye dönüşüm oranı, brüt kredilerin aktifler içindeki payı, aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve etkinlik rasyosunu gösteren oranlar KKTC Merkez Bankasının web sitesinden bilanço ve kar- zarar verileri alınarak ilgili rasyolar hesaplanmıştır.

Bu rasyolar dört ana bölüme ayrılmıştır bunlar, karlılık oranı, etkinlik oranı, aktif karlılık ve likidite oranları kullanılmıştır.

- Bankaların karlılıklarını karşılaştırmada, aktif karlılık oranı kullanılmıştır.
- Etkinliğin değerlendirilmesinde Faiz Dışı Gelirler/Toplam Aktifler oranı kullanılmıştır.
- Varlıklarının kalitesinin değerlendirilmesinde; Tahsili gecikmiş alacaklar/toplam krediler, toplam krediler/ mevduatlar ve toplam krediler/toplam aktifler oranları kullanılmıştır.
- Likidite oranında ise; nakit değerler +bankalar+menkul değerler/cüzdanı/toplam aktifler oranı kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan rasyolar aşağıda özetlenmiştir:

1- Karlılık Rasyosu

Aktif Karlılık (ROA): $\text{Net Kar} / \text{Toplam Aktifler}$

2- Etkinlik Rasyosu: $\text{Faiz Dışı Gelirler} / \text{Toplam Aktifler}$

3- Kredi Rasyoları

a-Kredi Büyüme Hızı: $\text{Tahsili Gecikmiş Alacaklar} / \text{Toplam Krediler}$

b- Mevdatın Krediye Dönüşüm Oranı : $\text{Toplam Krediler} / \text{Toplam Aktifler}$

c- Kredi Riski: $\text{Toplam Krediler} / \text{Toplam Mevduat}$

4- Likitide Rasyosu:(Nakit Değerler +Bankalar+ Menkul Değerler)/ Toplam Aktifler

4.2.1 Performans Ölçütleri

Banka karlılığının en önemli göstergesindne bir tanesi aktif karlılıktır. Aktif karlılık (ROA) karların toplam aktiflere bölünmesiyle. Aktif karlılık bankanın varlıklarının kar elde etme gücünü göstermektedir. Ayrıca aktif karlılık bankanın aktiflerin ne kadar iyi yönetebilme kapasitesini göstermektedir.

$$ROA = \frac{\text{Vergi Sonrası Net Kâr}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Hesaplanan aktif karlılık rasyosunun yüksek çıkması ve artarak bu oranın büyümesi amaçlanır. Bu oranın yıllar içinde aşağıya düşmemesi ve bu oranı korumak için kredi alacak olan müşterilerin belirlenmesinde doğru müşteri analizi yapılarak, tahsili gecikmiş alacaklar problemi yaşamamaları gerekmektedir. Buna paralel olarak ise tahsili gecikmiş alacaklar ile aktif karlılık arasında arasında negatif bir ilişki olması istenir.

4.2.2. İçsel Belirleyiciler

Ticari bankaların performanslarını ölçmek için kullanılan içsel belirleyiciler; aktif büyüklüğü, geri dönmeyen krediler/ toplam krediler, toplam krediler/ mevduat, SYSRve likidite değişkenleri kullanılmıştır.

4.2.2.1 Toplam Krediler/ Toplam Aktifler (Kredi Riski)

Bankalar finansal aracı olarak fon talep edenlerle arz edenleri bir araya getirir. Bu durumda bankalar kredi verdik sonra nef faiz marjları ve karlılıklarında yükselecektir.Bankaların kredi portföyü arttıktan sonra kredi riskleride buna paralel

artmaktadır. Bu durum sonucunda ise bankanın karlarının düşmesi beklenir.

4.2.2.2 Tahsili Gecikmiş Alacaklar Büyüme Hızı: TGA/ Toplam Krediler

Bankaların verdiği kredilerin ne kadarının sorunlu kredi olduğu ve sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki yüzdeliğinin kârlılığı ne nasıl etkilediğini ifade etmektedir

4.2.2.3 Kredi/Mevduat Oranı

Mevduatın krediye dönüşümünde bankanın etkinliğini ifade eder. Bankalar müşterilerinden topladıkları mevduatları daha yüksek bir faiz oranı ile yine müşterilerine kredi olarak kullanılmaktadır. Mevduatın krediye dönüşüm oranı incelendiği zaman ise oranın yüksek olması bankaların kredi kullanırken daha dikkatli ve temkinli davranması gerektiği beklenir.

4.2.2.4 Aktif Büyüklüğü (SIZE)

Bankaların aktif büyüklüğü, performans ölçütleri için en önemli faktörlerden ve belirleyicilerden birtanesidir.

4.2.2.5 Özkaynaklar /Toplam Aktifler (SYSR)

Bankanın özkaynağının risk ağırlıklı varlıklara bölünmesi ile elde edilir ve adına sermaye yeterlilik rasyosu denir. Sermaye yeterliliği bankanın olaganüstü bir durumda karşılaşılabileceği sıkıntılı ve olumsuzlukların üstesinden gelebilmeleri için yeterli miktardaki özkaynağı temsil eder. Sermaye yeterlilik oranı, bankanın kredi, operasyonel ve piyasa risklerinden doğabilecek risklerin ne kadarının banka özkaynakları tarafından karşılanabileceğini göstermektedir. Sağlam ve kaliteli bir özkaynağa sahip olan bankalar kriz ve buna benzer dönemlerde daha sağlam bir şekilde ayakta kalabilirler. Güçlü bir sermayesi olan banka, daha çok risk alarak daha yüksek kar edebilmektedir. Sermaye yeterlilik oranının yüksek olması bankanın dışı olan bağının etkisinin azalmasına ve karlılığın artmasına neden olmaktadır.

4.2.2.6 Likidite Oranı:

Bankaların anlık olarak paraya ihtiyaç duydukları andaki riski ifade eder. Bu risk bankaların o andaki nakite ihtiyaç duyması ile varlıklarını satamaması ve likit ihtiyacını karşılayamamasından kaynaklanır. Banka varlıklarını vadelerinin, yükümlülüklerinin vadelerinden daha uzun sürede olması durumu da likidite riskini artırır. Bankaların likit aktiflerinin, kısa vadeli kaynaklara olan oranı ile ifade edilir. Bir bankanın likidite oranı yüksek ise bunun sebeplerinden bir tanesinin menkul kıymetleri ile kısa vadeli kredileri olduğun varsayımı ile, bu bankanın kredilerden daha fazla komisyonluk ve gelir elde etmek için daha yüksek risk almayı tercih etmesi beklenmektedir. Buna paralel olarak ise likidite oranı ile tahsili gecikmiş alacaklar arasında negatif yönlü bir ilişki olması beklenir.

4.2.2.7 Etkinlik (Faiz Dışı Gelirlerin/ Toplam Aktiflere Oranı)

Etkinlik, bir miktar girdi ile elde edilen çıktı düzeyini ölçer. Bankacılık sektöründeki etkinliğin anlamı ise; bankaların müşterilerinden topladıkları meduat ve yabancı kaynakları kullanarak, bu girdileri kullanarak ne kadar çıktı (net faiz geliri) üretebilme kapasitesini ölçer.

4.3 Çalışmada Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada, 2008-2016 yılları arasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde faaliyet gösteren 11 özel bankayı kapsamaktadır. Tüm veriler Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti Merkez Bankası web sitelerinden alınarak excell ortamına aktarılmış ve analizleri yapılmıştır.

Tablo 5’de gösterildiği gibi çalışmada yer alanbağımlı değişken ile bağımsız değişkenlerden beklenen davranışlara yer verilmektedir. Bağımlı değişken olarak tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) tek model olarak araştırmada kullanılmıştır.

Bağımsızdeğişkenler ise; banka büyüklüğü, sermaye oranı, aktif karlılık, mevduat krediye dönüşüm oranı, likidite ve etkinlik oranıdır. Çalışmada kullanılan modele regresyon analiz testi yapılmıştır.

Tablo 5:Çalışmada Kullanılan Değişkenlerden Beklenen Davranışlar

Sıra No.	Değişken	Beklenen Davranış
1	Aktif karlılık (ROA)	(+/-)
2	Mev.Kred.Dön.Oranı	+
3	Likidite	-
4	Sermaye Yeterlilik(SYSR)	-
5	Etkinlik Rasyosu	-
6	Aktif Büyüklük	(+/-)

4.4 Çalışmada Yapılan Analizler

4.4.1Sabit Etkiler (Fixed Effect) Testi

Ekonomik araştırmalar yapılırken çeşitli veri türlerinden yararlanılmaktadır. Bunlar yatay kesit, zaman serisi ya da panel veri şeklinde olabilir. Her bir veri türüne göre ise uygun modeller kullanılmaktadır. Bu çalışmada panel veri analizi ve buna bağlı olarak sabit etkiler model incelenecektir.

Sabit etkiler modeli; sabit terimin birimler boyunca değişen doğrusal bir regresyon modelidir. Sabit etkiler regresyon modelinin her mevcut birim için bir tane olmak üzere n tane farklı sabit terim vardır. Bu sabit terimler gösterge değişkenleri ile temsil edilebilir. Bu gösterge değişkenleri bir birimden diğerine değişen, ancak zaman içinde sabit olan dışlanan bütün değişkenlerin etkilerini içine almaktadır.

Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda birimler arasındaki farklılıklardan veya

birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişmeyi, modele dahil etmenin bir yolu; mevcut değişimin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında veya tümünde değişmeye yol açtığını varsaymaktadır. Katsayıların birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiğinin varsayıldığı modellere “Sabit Etkili Modeller” denmektedir. Modelin genel formülasyonu, birimler arasındaki farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabildiğini varsaymaktadır.

Model Roa ile yapılan Sabit Etkiler (Fixed Effects) Test Hipotezleri;

Ha: Çalışmada kullanılan banka verilerinin arasında bir fark vardır.

Ho: Çalışmada kullanılan banka verileri arasında bir fark yoktur.

4.4.2 Model Belileme (Model Specification)

Çalışmada, bağımlı değişkenler tahsili gecikmiş alacak (TGA) ve bağımsız değişkenler ise; banka büyüklüğü, sermaye oranı, aktif karlılık, mevduat krediye dönüşüm oranı , likidite ve etkinlik oranıdır.

Panel regresyon modeli için kullanılan denklem;

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta X_{it} + U_{it}$$

Y_{it}: Denklemdaki bağımlı değişkeni ifade eder.

β₁: Sabit terimi ifade eder.

β: Açıklayıcı değişkenin katsayısı

X: Denklemdaki bağımsız değişkenleri ifade eder.

U: Hata terimini ifade etmektedir.

i: 1,2,3,4, 11 şeklinde ifade edilen banka sayısını temsil eder.

t: 2008, 2010, ..., 2016 şeklinde çalışmada kullanılan zaman dönemlerini ifade eder.

Çalışmada kullanılan model aşağıda gösterilmiştir.

$$TGA = \beta_1 + \beta_2[ROA]_{it} + \beta_3[Mev/kred]_{it} + \beta_4[SYSR]_{it} + \beta_4[AktifBüyk.]_{it} + \beta_5[Likid]_{it} + \beta_6[Etkn]_{it} + U_{it}.$$

Yukarıdaki modelde, TGA,ROA,Mev/Kred,SYSR,AktifBüyk.,Likid,Etkn sırası ile Tahsili gecikmiş alacakları, aktif karlılığı, mevduatın krediye dönüşüm oranını, aktif büyüklüğü, likiditeyi ve etkinlik rasyosunu ifade etmektedir.

4.4.3 Korelayon Testi

Korelasyon testi iki rassal değişken arasındaki doğrusal ilişkinin gücünü ve ne yönlü olacağını ölçer. Korelasyon, bağımsızlık durumundan ne derece uzaklaşılğını ifade eder. Yapılan korelasyon testine göre korelasyon katsayısı “negatif” ise iki değişken arasında zıt yönlü bir ilişki gözlemlenir. Yani değişkenlerden bir tanesi azalırken diğerinin artması demektir. Eğer korelasyon katsayısı pozitif ise değişkenlerden biri artarken diğerinde artması beklenir.Korelasyon katsayısı negatif ise iki değişken arasında ters ilişki vardır, yani "değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır" denir. Korelasyon katsayısı pozitif ise "değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır" yorumu yapılır.

4.4.4 Regresyon Analizi

Regresyon analizi, iki veya ikiden fazladeğişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için kullanılır. Tek bir değişken kullanılarak analiz yapılıyorsa tek değişkenli, birden fazla değişken kullanılarak analiz ediliyorsa buna çok değişkenli regresyon analizi denmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında bir ilişkinin olması bunu gücü hakkında bize bilgi verir. Regresyonki değişkenlerden biri bağımlı diğerleri veya digerleri bağımsız değişken olmalıdır. Regresyon Analizi, istatistik biliminin çok temel ilgi alanlarından bir tanesidir. Bir rastgele değişkenin davranışının model kullanarak tahminlenmesidir. Değişkenler arasındaki ilişkinin

büyükliğini ölçmek için kullanılır. Tek bir değişken kullanılarak da çok değişken kullanılarak da Regresyon Analizi yapılabilmektedir. Çok değişkenli durumlarda bağımlı değişkene etki eden diğer değişkenler sabit kabul edilerek (Ceteris Paribus şeklinde) hesaplama yapılmaktadır. Bu değişkenlerin bağımlı değişkeni nasıl etkilediği bir katsayı ile belirlenmektedir. Bu katsayıya ise değişkenin regresyon katsayısı denir ve bağımlılığın derecesini gösterir. Önemli olan etkileyen ile etkilenen arasında bir sebep sonuç ilişkisi bulunmasıdır.

4.4.5 Değişen Varyans

Klasik doğrusal regresyon modelinde, hata paylarının sabit olduğu varsayılmaktadır. Hata terimlerinin varyansının sabit olması, değişmemesi anlamını taşımaktadır ve buna sabit varyans denmektedir. Bu durumun tam zıttı bir durumda söz konusu olduğu zaman ise yani hata terimi varyanslarının sabit olmaması ve değişmesi durumu değişen varyans olarak adlandırılır. Bu çalışma içerisinde modelimizin değişen varyansını belirlemek için Glejser testi kullanılmıştır. Glejser testinin null hipotezine göre; değişkenler eşvaryanslıdır. Test, bakiye serisinin mutlak değeri üzerindeki bağımsız değişkenin geri çekilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bağımsız değişkenlerin herhangi birinin olasılık değeri istatistiksel olarak belirgin ise, değişen varyans elde edilmiştir denilebilir.

4.4.6 Çoklu Doğrusal Bağlantı

Çoklu doğrusal bağlantı, regresyon modelindeki bağımsız değişkenlerin tümünün ya da bazılarının arasındaki tam doğrusal ilişkiyi ifade eder. Eksiksiz doğrusal ilişki durumunda bağımsız değişkenlerin koefisyonları (katsayıları) belirlenmemiştir ve standart hatalar sonsuzdur. Çoklu doğrusal bağlantı test etmek için, ilinti düzeyi gözlemlenmiştir ve bu da tüm bağımsız değişkenlerin yüksek oranda ilintili olmadığı göstermiştir. Tolerans Faktörü, tüm değerlerin sıfıra yakın olmadığını ve Varyans

Büyütme Faktörü (VIF) değerinin 10'dan düşük olduğunu göstermektedir, bu yüzden ciddi bir ilinti problemi olmadığını söylemek mümkündür (Ganic, 2014)

4.4.7 Özilinti (Autocorrelation)

Klasik doğrusal regresyon modeli (CLRM), çalkantı hata teriminin, sıfır kovaryans olması gerektiğini varsaymaktadır. Buna göre gözlemlerden birinin hata terimi diğer gözlemlerin hata teriminden bağımsızdır. Bu yüzden, hata terimleri ilintilendiğinde özilinti oluşmaktadır.

Özilintiyi test etmek için regresyon sonucumuzdaki Durbin- Watson stat. (d) ile Durbin Watson tablosundaki kritik yüksek ve alçak d değerleri karşılaştırılmıştır. Durbin Watson'un hükümsüz hipotezine göre “negatif özilinti” bulunmamış, değerlerimiz $d_u < d < 4.d_u$ ($1.802 < 2.174 < 4 \cdot 1.802$) ile uyumlu olduğundan karar verilemez.

Bölüm 5

AMPİRİK BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada kullanılan 2008-2016 yıllarını kapsayan bankaların rasyo analizleri yapılarak bu analizden elde edilen ampirik bulgular değerlendirilecektir. Çalışmada kullanılan veriler "panel veri analiz" yöntemi ile analiz edilmiştir. Oranlar ise microsoft office excel programı kullanılarak hesaplanmış ve veriler ise E-view ile panel veri regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olarak Tahsili gecikmiş alacaklar (TGA), bağımsız değişken olarak ise sırası ile; banka büyüklüğü, sermaye oranı, aktif karlılık, mevduat krediye dönüşüm oranı, likidite ve etkinlik oranıdır.

5.1 Korelasyon Test Sonuçları

Tablo 6'da yer alan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkilerini gösterilmektedir. Çalışmada analizi yapılan değişkenlerin Korelasyon katsayısı negatif ise iki değişken arasında ters ilişki gözlemlendiği, yani "değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır" denir. Korelasyon katsayısı pozitif ise "değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır" yorumu yapılır

Araştırmada tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) bağımlı değişkeni göstermektedir.

Tablo 6'de Model Roa için yapılan korelasyon test sonuçlarına göre;

- Bağımsız değişken olan mevduatın krediye dönüşüm oranı ile bağımlı değişken (TGA) arasında % 18,3 pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

- Bağımsız değişken olan Aktif Karlılık (ROA) oranı ile bağımlı değişken (TGA) arasında % 7,8 pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.
- Bağımsız değişken olan Sermaye yeterlilik oranı ile bağımlı değişken (TGA) arasında % 3,0 negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Bunun anlamı değişkenler arasındaki ilişki ters yönlüdür ve değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır.
- Bağımsız değişken olan Aktif Büyüklük ile bağımlı değişken (TGA) arasında % 21,8 negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre banka büyüklüğünün tahsili gecikmiş alacaklar üzerinde negatif bir etki olduğu gözlenmektedir.
- Bağımsız değişken olan Likidite oranı ile bağımlı değişken (TGA) arasında % 44,8 negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.
- Bağımsız değişken olan Etkinlik oranı ile bağımlı değişken (TGA) arasında %5,0 negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 6: Bağımsız Değişkenlerin, Bağımlı Değişkenle Olan İlişkileri

	TGA	MEV/KREDİ DÖN.	ROA	SYSR	AKTİF BÜY.	LIKIDITE	ETKİN RAS.
TGA	1						
MEV/KREDİ DÖN.	0.183	1					
ROA	0.078	0.860	1				
SYSR	-0.030	0.822	0.733	1			
AKTİF BÜY.	-0.218	-0.388	-0.205	-0.457	1		
LIKIDITE	-0.448	-0.356	-0.272	-0.269	0.397	1	
ETKİN RAS.	-0.059	-0.030	-0.044	-0.073	0.077	0.015	1

5.2 Sabit Etkiler (Fixed Effect) Test Sonuçları

Çalışmada veri analizinde panel veri analizinin uygun olup olmadığını anlamak için F testi yapılarak test edilmiştir. Çalışmada tek bağımlı değişken olduğu ve bir model kullanılmıştır.

Tablo 7: Model Roa ile Yapılan Sabit Etkiler Test Sonuçları

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-Section F	4.539.455	-10,7	0.0001
Cross-Section Chi-Square	43.987.847	10	0.0000

Model ROA için yapılan F testinin olasılıkdeğerleri 0,00 çıkmıştır. Bu durum %99 güven düzeyinde araştırma verilerininpanel veri analizi için uygun olduğunu saptanmıştır. Ho hipotezi testi sonucunda ise ortaya çıkan olasılık değeri 0.05den büyük olduğu için kabul edilmiştir. Ortaya çıkan sonuç paralelindeçalışmada kullanılan bankaların bağımsız olduklarını ve bankalardan birine gelen etkinin diğer bankalarıda aynı şekilde etkileyeceği anlaşılmıştır. Çalışmada kullanılan banka verilerinin bankalara ve zamana göre değişiklikgöstereceği düşünülmüştür. Panel veri analizinin yatay kesit analizi ile zamanserisi analizini birleştiren bir analiz yöntemi olması sebebi ile kullanılması tercih edilmiştir. Panel veri analizinde zaman kesiti olarak 2008 ile 2016 dönemi, yatay kesitse bankalar olarak alınmıştır.

5.3 Regresyon Analizi Sonuçları

Çalışmada yapılan regresyon analiz sonuçları aşağıda Tablo 8’de gösterilmektedir.

Regrasyon analizi sonuçlarına göre;

Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı;Mevduatın krediye dönüşüm oranı ile tahsili gecikmiş alacaklar arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Mevduatın krediye dönüşüm oranı % 1 artarsa, tahsili gecikmiş alacaklardaki artış % 0,047 artacak.

Bankaların verdikleri kredi miktarının artması yeni oluşacak sorunlu kredilerin artışınayol açacaktır. Başka bir deyişle bankalar müşterilerinden aldıkları mevduatlarına kadar çok krediye kullandırır, tahsili gecikmiş alacaklarda artacaktır. Bu durum ise bankaların finansal aracılık görevlerini üstlenmeleri ile açıklanabilmektedir. Kredi riskler arttıktan sonra mevduatın krediye dönüşüm oranı artış paralelinde sağlanan kredilerde, tahsili gecikmiş alacaklar oranında da bir artış olacağı gözlemlenmiştir. Buna paralel satılan kredilerin de TGA dönüşüm oranı da bir artış olacaktır. Bankalar, karını artırabilmek için bank yöneticileri aktif yönetimini çok iyi yapmaları gerekmektedir. Aktif yönetim ne kadar iyi ise banka aktif yönetimini iyi yapıyor demektir.

Tablo 8: Değişkenlerin Regresyon Analizi

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.094631	0.080449	1.176.282	0.2430
MEV/ KREDİ	0.043366	0.022998	1.885.605	0.0630
ROA	-0.715138	0.366694	-1.950.234	0.0547
SYSR	-0.003399	0.001448	-2.347.175	0.0214
AKTIF BÜYÜKLÜK	-0.001674	0.007104	-0.235675	0.8143
LİKİDİTE	-0.148153	0.098800	-1.499.524	0.1377
ETKİNLİK RASYOSU	-0.000820	0.000305	-2.685.489	0.0088
TGA(-1)	0.892486	0.044624	2.000.002	0.0000

R-squared 0,931458, Durbin-Watson stat 2.173.035, Akaike info criterio -2.649082, Schwarz criterion -2.423869, Hannan-Quinn criter. -2.558349.

Aktif karlılık; Araştırmada aktif karlılığın % 1 azalması durumunda, tahsili gecikmiş alacaklarda % 0,715 lik artırıcı bir etkiye sahip olacağı gözlemlenmiştir. Eğer bir banka canlı kredilerinden geri dönüş alamaz ise, bu kredileri tahsili gecikmiş alacaklar hesaplarına aktarır ve bu hesaplar için ilk önce karşılık ayırır. Sorunlu kredileri için ayrılacak olan bu karşılıkları net faiz gelirinden ayırması gerekmektedir. Bu durum ise bankanın aktif kalitesini ve karlılığını azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Çünkü

ayrılan kredi karşılıkları faiz dışı giderlerin artması ile birlikte aktif karlılığı da olumsuz etkiler.

Başka bir deyişle Tahsili gecikmiş alacakların artması kredi portföyüne olumsuz etki sağlayarak aktif karlılığı da olumsuz yönde etkileyeceğinden, aktif karlılık ile TGA arasında negatif bir ilişki tesbit edilmiştir. Tahsili gecikmiş alacaklar getirisiz aktifler içinde yer aldığında dolayı net faiz gelirinde azalmaya sebebiyet verirken, bu hesaplar için ayrılan özel karşılıklarda net faiz dışı gelirlerin azalmasına sebep olduğundan aktif karlılığı olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir.

Sermaye Yeterlilik;Sermaye yeterlilik oranı, bankanın kredi, operasyonel ve piyasa risklerinden doğabilecek risklerin ne kadarının banka özkaynakları tarafından karşılanabileceğini göstermektedir. Araştırmanın sonuçları sermaye yeterlilik oranının, banka tahsili gecikmiş alacaklar üzerinden negatif bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Buna göre sermaye yeterlilik oranı % 1 azaldığı zaman ise, tahsili gecikmiş alacaklarda % 0,003 lük bir artırıcı etkisi olacaktır. Sermaye yeterlilik rasyosu hesaplanırken, kredi riskleri kendi içinde risk ağırlıklarına göre sınıflara ayrılmaktadırlar. Tahsili gecikmiş alacaklar ise sermaye yeterliliği hesabında kredi riski hesaplanırken % 100 risk grubunda yer almaktadırlar. Dolayısıyla tahsili gecikmiş alacaklar, sermaye yeterlilik oranı üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptirler.

Risk ağırlıklı varlıkların büyümesi ile özkaynak büyümesi arasındaki ilişkiye bakıldığı zaman ise risk ağırlıklı varlıkların özkaynaktan daha hızlı bir şekilde büyüdüğü bununda sermaye yeterlilik rasyosuna negatif yansıdığı görülmektedir. Bankaların istenilen sermayeye sahip olmamaları durumu müşteriler üzerinde banka için olumsuz sonuçlar yaratacak ve bankaya olan güven azalacaktır. Fakat bir

banka yeterli sermayeye sahipse ve olağanüstü bir durum yaşanması durumunda bu durumunu kolaylıkla kendi aleyhine çevirmesi bankalara olan güveni güçlendirmesi kaynaklı karlılık artırıcı bir etkiye sahip olacağı görüşündeyim.

Aktif Büyüklük;Yapılan panel veri analizin göre aktif büyüklüğün % 1 azalması durumunda, tahsili gecikmiş alacaklar da % 0,001674 lük bir artırıcı etkiye yol açacağı gözlemlenmiştir. Bankaların aktif ve pasif yönetimi bankalarında doğrudan aktif büyüklüğü etkilemektedir. Buna paralel aktif pasif yönetiminde sorunlu kredilerin yani tahsili gecikmiş alacakların oluşturduğu en önemli etkilerden bir tanesi, tahsili gecikmiş alacakların aktif kalemler içinde getirisiz aktiflerde durmasıdır.

Banka yönetimi bu getirisiz aktifleri ne kadar iyi yönetebilir ve getirili hale döndürebilirse aktif pasif yönetimini o kadar iyi yönetiyor anlamına gelmektedir. Sorunlu kredilerin sürekli artmasına paralel olarak bankanın imajının sarsılmasına ve dışarıdan oluşacak olumsuz algılara neden olabilecektir.

Likidite;Likidite ile tahsili gecikmiş alacaklar arasındaki ilişki incelendiği zaman, likiditedeki % 1'lik bir azalış, tahsili gecikmiş alacaklarda artışa sebebiyet vermektedir. Bunun sebeplerinden bir tanesi satılan kredilerin aylık taksit dönüşlerinin olmayacağından, likiditeyi negatif yönlü etkileyerek küçültecektir.Başka bir deyişle canlı krediler için alınan tahsilatın kasaya dönüşü olmayağından kredi portföyünde bir küçülmenin gözleneceğini ve bu durum ise likidite açısından olumsuz olacaktır.

Ektinlik Rasyosu;Faizdışı gelirler bilanço kalemleri içinde getirili aktif kalemi içerisinde yer alan hesaplardır. En önemli faiz dışı gelir olan kredi hesaplardan

alınan işletim ücretleri ve komisyonluklardır. Canlı kredi hesaplarının tahsili gecikmiş alacaklar portföyüne aktarılması durumunda ilgili hesaplardan işletim ücretleri ve komisyonların alınamaması net faiz dışı gelirlerinde negatif bir etkiye sahip olacaktır.

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeşitli ülkelerdeki kredi riskli etkenlerini incelemeye yönelik birçok alanyazın olsa da, gelişmekte olan ekonomiler üzerine pek bir alanyazın bulunmamaktadır. Bu çalışmada, Kuzey Kıbrıstaki tahsili alacaklar sorunu gelişen bir ekonomi olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı aktif karlılık (ROA), likidite oranı (LQDT), sermaye yeterlilik ve mevduatın krediye dönüşüm oranlarının Kuzey Kıbrıs bankalarının kredi riski üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmada, Kuzey Kıbrısta bulunan onbir bankanın 2008-2016 yılları arasındaki dokuz yıllık finansal raporları kullanılmıştır. Veriler E-view ile panel veri regresyon analizi ise analiz edilmiştir.

Bankacılık sektörü finansal aracı kurum olarak topladığı fonları veya kaynakları, fon sahiplerinden alarak fon ihtiyacı olan kişi veya kurumlara kredi olarak kullandırmaktadır ve bu durum sonucunda da birden farklı riskler oluşmaktadır. Bu risklerden en önemlisi ise kredi riskidir. Bir banka kredi verirken, risk yönetimini iyi değerlendirmek zorundadır. Yüksek ve düşük riskli krediler arasında orta yolu bulması gerekmektedir. Bankalar, vermiş oldukları kredileri vadelerinde alamak isterler, ancak çeşitli nedenlerden ötürü kredilerde ödeme güçlükleri ve gecikmeler oluşmaktadır. Canlı kredi için müşteriden 30 günden sonra ödeme alınmadığı zaman ilgili kredi yakın izlemeye alınır ve ilgili hesap için ayrılan karşılık oranları artar. Yakın izlemedeki bir hesap için tahsilat gecikmeleri 90 günü aşması

paralelinde ise tahsil imkanı sınırlı krediler grubuna aktarılır ve bu aşamadan sonra kredi için özel karşılık ayrılmak zorunda kalınır.

Eğer bir banka çok düşük seviyede riskleri almayı tercih ediyorsa bunun sonucunda piyasada çok rekabet edemez duruma gelir. Fakat bankanın bu durum sonucunda, kaçırılan fırsat maliyeti, sorunlu krediden çok daha az soruna neden olur. Yüksek risk taşıyan sorunlu kredilerin ise bankaya olan olumsuz yönleri aşağıdaki gibidir.

- Banka bilançosunu ve aktif kalitesini bozar
- Bankaya olan imaj ve güven sarsılır.
- Tahsili gecikmiş alacaklar nedeniyle banka özel karşılık ayırmak zorunda kalır ve bu da ekstra bir maliyet olarak ortaya çıkar.
- Sermaye Yeterlilik ve karlılığı olumsuz etkiler.
- Bankanın likidite yapısını bozar.

Çalışma sonuçları incelendiğinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ticari bankaların tahsili gecikmiş alacakları arttıktan sonra, aktif karlılık, sermaye yeterlilik oranı, likidite oranı, etkinlik rasyo oranında bir negatif yönde bir düşüş görülmektedir. Buna paralel ise mevduatın krediye dönüşüm oranı rasyosu incelendiğinde, tahsili gecikmiş alacaklar ile mevduatın krediye dönüşüm oranı arasında pozitif ve paralel bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Sonuç itibariyle, araştırmada kullanılan bankalarının tahsili gecikmiş alacakları portföyünü küçültenebilmeleri için öncelikle;

- Sermaye yeterlilik rasyolarını yükseltmeleleri gerekmektedir.
- Banka aktif pasif yönetimini çok iyi yapıyor olması ve getirisiz aktiflerini nasıl getirili hale dönüştürebileceğini stratejisini bulması

gerekmektedir. Takipteki kredi oranını azaltarak yeni getirili aktif yaratması gerekmektedir.

- Kredi risk yönetimi yaparken, müşterilerin kredi ödeme gücünü iyi analiz edip, gerekli teminatı sağlaması gerekmektedir.

Araştırmama yakın paralellikde ve benzer sonuçlar çıkan, Sulaiman (2016) çalışmasında Kuzey Kıbrıstaki kredi ele alınmış ve araştırmıştır. Sulaiman, özkaynak karlılığının (ROE), likidite oranı (LQDT), Pazar gücü ve kredi büyümesinin Kuzey Kıbrıs bankalarının kredi riski üzerindeki etkilerini incelemiştir. Sulaiman (2016) bulgularına göre, özkaynak karlılığı (ROE) ve döviz kurunun (EXR) Kuzey Kıbrıstaki bankaların kredi risk etkenlerini belirleme de büyük bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir, diğer bir yandan likidite oranı (LQDT), Pazar gücü ve kredi büyümesi, Kuzey Kıbrıs bankalarının kredi riskini belirleme belirgin bir etkisi gözlemlenmemiştir. Özellikle özkaynak karlılığının (ROE) Kuzey Kıbrıstaki bankaların kredi riskini belirlemede olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşmış ve araştırmamın sonuçları ile doğru orantılı olarak paralelik göstermektedir.

2008 ve 2016 yılları arasında araştırmada kullanılan banka verilerine bakıldığı zaman bankaların verdiği kredi ile tahsilat yaptığı krediler arasındaki mali dengeye bakıldığı zaman, tahsilatın satıştan daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bazı bankaların kaynak kullanım politikalarında küçülmeye gittiklerive mevduat çıkısına izin verdikleri gözlemlenmektedir.

Tahli gecikmiş alacaların artmasını sağlayan sorunlardan bir tanesi de bankalar kredi verirken risk yönetimini çok iyi analiz etmeli ve ona göre kredi vermeleri

gerekmektedir. KKTC bankacılık sektöründe kredi analizi yapılırken genelde bakılan en önemli teminat ipotek ve rehin karşılığı verilen teminatlardır. Ülkemizde bankacılık sektöründe tüm krediler teminata göre verilmektedir. Fakat verilen bu krediler teminata göre değil de müşterinin krediyi ödeyebilme gücüne göre doğru şekilde analiz edilip verilse tahsili gecikmiş alacaklar sorununu bir nebze olarak azaltacağını düşünmekteyim. Tahsili gecikmiş alacakları için alınan teminatların tahsil edilememesinin nedenleri ise;

- İcra sisteminin özelleştirilmemiş olması. (Türkiyedeki icara sistemi özelleştirilmiştir)
- Ticari mahkemelerin olmayışı tahsili gecikmiş alacaklar üzerindeki süreç yönetimini ağırlaştırmakta ve bankalardaki tahsili gecikmiş alacaklar portföyünün artmasına neden olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdus, S., (2012). *Credit Risk Determinants of Bank Failure: Evidence from US Bank Faillure*. International Business Research,5(9),263-275.
- Acar, Ö. ve Erdönmez, P. A.,(1996). *Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi Uygulamaları*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- Andriani, V., & Wiryono,S.K.,(2015). *Bank-SpecificDeterminants of Credit Risk*,Empirical Evidencefrom Indonesian Banking Industry Journal Of Technical Research and Applications,2(5),1-4.
- Arda, M. ve Gögebakan, C., (2004). *Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No:34, İstanbul.
- Aksel, K., (2001), *Kredi Riski Yönetimi*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No: 18, İstanbul.
- Allan, X., (Eylül 2002). *An Examination of China's Non-performing Loan Issue*, Massachusetts Institute of Technology Department of Architecture, USA.
- Ataçoğlu, H., (2006). *Kredi Riski Takibi, Sorunlu Krediler ve Erken Uyarı Sistemleri*, İstanbul Üniversitesi, SBE, İktisat ABD, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Ayyoup, T., (2002). *UAB Calls For Banking Code of Ethics*, Jordan Times, 25 August.

Bektaş, E., (2003). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yaşanan Bankacılık Krizi ve Nedenleri*, 4. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları 114 Kongresi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, GazimağusaKKTC, 28-29 Kasım.

Caprio, G. ve Daniela, K., (1996). *Bank Insolvencies : Cross Country Experience” Policy Research Working Paper*, No. 1620, World Bank.

Çelik, F. ve Ekinci, B., (2002). *Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği, Stratejik Bir Yaklaşım*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No: 23, İstanbul.

Diaconasu, D.E., & Popescu, M., (2010). *Macroeconomic Determinants of Non-Performing Loans in Emerging markets: Evidence from Central and Eastern Europe* . Journal of Banking and Finance, 16(7),439-457.

Das, A., & S. Ghosh., (2007). *Determinants of Credit Riskin Indian State owned Banks. An Emprical Investigation”*. Economic Issues, 12(2),312-323.

Duvan, B., (2001), *Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması*, Uzmanlık Tezi, Konjontür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Mali Piyasalar Dairesi.

Eichengreen, B. & Rose, A. K., (1998). *Staying Afloat When the Wind Shifts: External Factors and Emerging – Market Banking Crises*, NBER Working Paper Series, Working Paper 6370, January.

Ekren, N., (Ağustos 2002), *Bankacılık Reformlarının Ekonomi Politikası*, Activeline Bankacılık, Finans, İnsan Kaynakları ve Teknoloji Gazetesi, Sayı 29.

Ffrench, R., (2001), *Financial Crises In “Successful” Emerging Economies*, Brookings Institution Press, Washington.

Fischer, P. K. & Smaoui, H. (1997). *From Financial Liberalization to Banking Failure: Starting on the Wrong Foot*, Working Paper 97-03, Crefa.

Ganic, M., (2014). *Bank Specialist Determinants of Credit Risk-An Empirical Study On the Banking Sector of Bosnia and Herzegovina*, International Journal of Economic Practices and Theories,4(4),243-257.

Gezu, G., (2014). *Determinants of Nonperforming Loans, Empirical Study In Case of Commercial Banks in Ethiopia*, A master Thesis submitted to School of Postgraduate, Jimma University, Ethiopia.

Goldstein, M. & Turner, P., (1996). *Banking Crisis In Emerging Economies; Origins And Policy Options*, BIS Economic Papers no. 46, Bank: Bank for International Settlements (October).

Hauri, K., (2000). *Transnational Commercial Bribery and Corruption a Challenge for the Financial Industry, Regulators and Supervisors*”, Eleventh International Conference of Banking Supervisors, Basel, 20-21 September.

Gujarati, D., (2008). *Temel Ekonometri, Literatür Yayınları* ISBN 975-7860-99-9.

Llewellyn, D., (1999). *Some Lessons For Regulation From Recent Bank Crises*, Second International Conference on The New Architecture of International Monetary System, 15 October 1999, Florence.

Manab, N.A., & Rohani, M., (2015). *The Determinants of Credit Risk in Malaysia*, Procedia-Social Behaviour Sciences, 17(2),301-308.

Mavili, P.,(2008). *Ticari Bankacılıkta Sorunlu Krediler ve Yönetimi*” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Mishkin, F., (1998). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*, Fifth Edition, USA, Addison-Wesley.

Mirza, A., (2006). *Kredi Riski Yönetiminde Erken Uyarı Sistemleri ve Sorunlu Kredilerin İzlenmesi*, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Miles, J., & Banyard, P., (2007). *Understanding and using statistics in psychology, a practical introduction*. Sage.
- Sayım, F., (2006), *Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelenmesi*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul.
- Spong, K., (1985). *Banking Regulation, 2nd Edition*, USA, Federal Reserve Bank of Kansas City.
- Savaşal, M., (2004). *Kredi Risk Yönetimi ve Sorunlu Krediler*, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 1-3 Kasım 2004, İstanbul.
- Şafaklı, O., (2003). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Banka Krizleri Üzerine Literatürel Bir Çalışma*, Yakın Doğu Üniversitesi, İİBF, Bankacılık ve Finans Bölümü, Lefkoşa, Kıbrıs.
- Toprak, M. ve Demir, O., (2001), *Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar*, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Sivas.
- Yıldrak, K., & Suer. O., (2013). *Qualitative Detererminanta and Credit-Defult Risk: Evidence from Turkey*, Journal of Finansal Economics,72(2),357-384.
- Zrbi, N., & Boujelbene. Y., (2011). *The Factors Infuencing Bank Credit Risk: The Case of Tunisia*. Journal of Acconuting and Taxation,3(4), 86-95.